

Traganje za smislom pjevanja, pa, dakle, i za smislom egzistencije, za mjestom koje pjesniku pripada u društvenom i pojavnom, tema je kojom je Sonja Manojlović obuzeta u „Sarabandi”, (biblioteka „Pitanja”, Zagreb 1969). Sasvim je shvatljiva ova dvoumica koja unutar evropske književnosti pruža različite modele pjevanja kao odgovor, a pred stvaraoca pada kao nezaobilazan problem koji će odlučiti o sudbini, ako ne baš o sudbini, a ono o položaju njegove riječi u određenom kulturno-povijesnom trenutku, precizno će odrediti, oblikovati i ograničiti njegov pristup pojavnom.

Rješavajući za sebe ovu dilemu, Sonja Manojlović nam pruža jedan cijeli lirski sistem mišljenja sa svojim tezama, antitezama i zaključcima. Oni u potpunosti proishode iz prirode ove pjesnikinje, iz osebnog osjećanja svijeta koje je u osnovi dionizično mada bi ga jezik u kome se ostvaruje htio ponešto zanijekati u ime misaonosti koja je, u stvari, nemojmo se zavarati, samo diskretno transponiran osjećaj.

Izmišlja ona *Ljubavnika* kao čist eksponent svog Ja, da bi s njim lakše dijalogizirala, da bi mu naizgled protuslovlila, da bi se naizgled ogradila, da bi mu povlađivala, mijenjajući već po potrebi svoj glas u Ja, u On, u Ti, nasuprot Njima, da bi se na kraju, u pomirbenom činu poistodobila sa samom sobom.

Već danima je slušao zvukove iz druge sobe, tiha šaputanja nad kojima se zamarao, pokušavajući prodrijeti u njihov smisao.

(Heraclia, I)

Pokušavao je da se tom istraživanju daje razumno poput suncokreta, poput cvijeta da se otvori u plodonosno vrijeme, ali je shvaćao da mu neki prastari kosturi namijenše vrijeme kušnje.

(Heraclia, II)

PREPUŠTANJE: eto prave riječi koja dominira knjigom. To je atribut ŽENSKOG u svijetu, logika zemlje i školjke, rodnice i vode, nešto što je obavezno po majci nasliedeno.

Moja se majka prepuštaše, vitka i radosna, na ruci mladog ljubavnika, koraku.

(Pećina bez slike)

DATI SE RAZUMNO, čini mi se lirski formula data odmah na početku knjige da bi se opravdala, objasnila govorom koji slijedi.

Jasno su ocrtane koordinate ove poezije: život-smrt, vatra-studen, prostor-vrijeme, središte-krug, kao opće odredbe bitnoga, pa ipak ono što nas uvijek ponovno zainteresira to je put od jednoga do drugoga, konačni zbir njihov što ga biće kao rješenje za sebe iz zadanoga izvlači.

Slijedimo Ljubavnika. Pred nama je soba kao čisti simbol. Ljubavnik, On — Ja kao eksponent, vani: *glatke, snažne zvijeri, besmišlene ptice, ljubav*. Pustiti da se sve to samo odrazi u biću, pristati je na pasivnost, a ona nije atribut ženskog — kamen je pasivnost.

Osipahu se stijene u grumenje i prah. Tek jedna posvijela vrtlet čuvaše plavkasto-prozračan trag stare svete slike, davnih nježnih običaja.

(Pećina bez slike)

Put je to za tragom stare slike, za tajanstvom otiska, dakle, potreba za činom s kojim se svejedno ne smije izjednačiti jer to bi značilo pristati na jedan oblik sebe kao konačan, značilo bi prestanak mogućnosti spasosne mijene.

Prožet mučnom vatrom, gonjen smrtnim vjetrom on je morao ustati i poći.

(Ljubavnik VI)

Poput Kubla Khana,
(*Could I revive with me
Her symphony and Song,
To such a deep delight 'twould win me
That with music loud and long,
I would build that dome in air,
That sunny dome!*)

(S. Coleridge: Kubla Khan)

Ljubavnik, je znao da će, ako ne utišati, a ono bar saznati izvor te beskrajne, neisluženje pjesme što dopire poput more, razapinjući mreže tisuću hitrih zreca.

LUKO PALJETAK

sarabanda sonje manojlović

Odbacivši razum koji ima odgovore, dakle, bitno se opredijelivši, Manojlovićeva se okreće srcu kao izvoru mogućeg spoznanja.

Srce je jednom davno znalo sve o ovom jutru što je naglo u san palo zaboravivši pad;

(Heraclia ili decembarski dan posvemašnje teme)

Odatle u nje sladostrast predavanja, jedan obduhovljeni erotizam kao način prihvaćanja svijeta, događanja svijeta čijeg se prisustva prisjeća vraćajući ga u govor kao izraz osebnog strastvenog bića. Slijedimo Ljubavnika na ulasku u tajnu sobe:

Soba bješe ista poput njegove, samo su zamasi vjetra ulijetali kroz napukle zidove. To bješe pjesma velika i pogubna od koje je strepio.

(Ljubavnik VIII)

Tu je rješenje koje obezvrđuje cilj.
Između dvije puste sobe, on sjede na prag, sveđe obrve i pesti.

(Ljubavnik VIII)

Zaključak koji Sonja Manojlović izvlači iz ovog rješenja afirmira putovanje kao osmišljenje cilja. (Hemingway, Horvatić, Šoljan, M. Pavlović, mnogi drugi.)

Samo putovanje, bez odlaska — to je sila koja me nadjačava ne shvaćajući još da se ne suprotstavljam, da njeno učešće nije presudno jer je jedino.

(Putovanje)

Unutar ovog lirskog misaonog sistema ovo je opće mjesto, ali nas i ne zanima ta uopćenja misaonost, mora nas prvenstveno zanimati način kako se ona ostvaruje u jeziku. Spoznajemo da se u ovom slučaju radi o h o d u,

ka sebi kao tijelu svome, što je nedvojbeno strastven, puten osjećaj svijeta, sukob s vremenom koje donosi degeneraciju tijela, poniženje na koje duh ne može pristati, smrt kao konačni rezultat, nesmišljen s mišlju koja teži da ju nadtraje. Stavivši ovako sebe u središte života jasno je pitanje koje iz suocjenja s činjenicom smrti proishodi.

ali kome zvijeri, kome ptice pripast će nakon mene,

(Ili decembarski dan III)

da bi odmah žurno uslijedio odgovor:

A i tada ja ne mogu nestati u sebi,

(Ili decembarski dan IV)

kao optimizam bića kojemu na kraju ostaje samo riječ kao odraz i mogućnost iskaza vlastite osencije.

I reći ću riječ koju sebi uskratih, da bi dalje pošli da me zaboraviš u iskustva bljesku, da konačno slobodan budem jer vratih tijelo zemlji a riječ čovjeku.

(Ili decembarski dan V)

U ovome Sonja Manojlović vidi zadatak pjesnika kojega stavlja izravno u središte Života i Smrti da bi ga tako oslobodila potreba da odgovara na pitanja i zahtjeve kojima nije u stanju odgovoriti.

Jer je govor njegov govorom tla njegovog postao, govorom koji je u suštini i iz suštine ne može otići. Jer on je možda kao svjetlost besmislena što putuje praznim prostorima oku koje ne vidi.

(Ili decembarski dan VII)

Podijelivši svijet na Vatra i Studen, opredijelivši se za vatru, bića svijeta ona dijeli na one koji:

Udaljavajući se od središta zemlje, hlađajući se, izgubiše moć da je razdiru.

(Posvemašnje tame IV)

i na one koji:

ne znaju gdje se završava usijanje a pone činj beznađni prokop u konačnoj smrti.

(Posvemašnje tame IV)

Ne mireći se ni s jednim ni s drugima, ne prihvaćajući ni jedne ni druge, ona bi da boravi između dvije puste sobe.

Mi nismo izvan i ne pokušavamo uči. Mi smo u stravičnoj zaslijepljujućoj srži i nastojimo izaći kako bismo sagledali.

(Vježba)

NEPOTPUN A STRASAN: nuđeci nam ovu formulu kao rješenje, kao način svijeta koji živimo Manojlovićeva bi nam htjela vratiti poljuljanu vjeru.

Vratiti će se vrijeme tvog srca, poguban čas iz kojeg dolaziš sudbonosno sam u rumeno doba dana.

(Vježba)

Orjentirana na hrabrost hvatanja u koštac s vremenom čiji si dio a da ti se nije predalo, ona nam nudi mudrost srca, mudrost vode, diska što se predaje, mudrost tijela da bi bilo ono što jest, konačno svrha samom sebi.

Nuđeci NESPOKOJ kao imperativ, kao način biti, zajedno sa saznanjem da je sve u HODU koji biva osmišljen trenucima predaha, a to su uvijek trenuci sladostrasti i nježnosti; nepomirena ni s jednim oblikom sebe kao konačnim, ova pjesnikinja nudi nam hrabrost vlastitog iskustva, vjeru u istrajnost vlastitog nam puta kao mogućeg rješenja dvo umica što su nam zajedničke.

Opredijelivši se za strastveno prihvaćanje svijeta, nastojeći da mu odoli zatvara se u naizgled bestrastan jezik. Nemoćna da mu odoli (O, divljanja pastuha u prozračna jutra!), ova pjesnikinja nudi nam opasnu oštricu života: dati se razumno, biti istovremeno i ravnodušan i zanesen. Svijesna da neće čuti melodiju, ona poput svog Ljubavnika sjedi između dvije sobe, slušajući tiha šaputanja, pokušavajući prodrijeti u njihov smisao, a to je DOVOLJNO.

Jedna žena neprestano mekim korakom prelazi iz svjetla u tamu, ponovo i ponovo. Prikuplja haljinu i taj pokret, zatajen našim očima, izveden u tamnim predjelima hoda, nagoni nas da slutimo suštinu. Naša mrzla ruka ponavlja taj pokret. Međutim, sve što čini sastoji se u vlastitom prikupljanju.

Ali, ne. Naša je ruka zaspala na putovanju, usred nježnosti.